

حکومت و چاکسازی، ئایا دهست بؤ برینه که براوه؟

07-02-2021

نووسرهکان

ناوهندی لیکۆلینهوهی رووداو

کورتە : بهرزبوونهوهی بههای نهوت و دابهزینی نرخى دینارى عیراقى بهرامبەر دۆلارى ئەمریکى ئەرکى سهershانى حکومهتى ههریمی کوردستانی کهمیک سوک کردووہ بؤ دابینکردنى مووچهی فهزمانبهرانى ههریمی کوردستان به لیبرینهوه، ههروهها کهمیک دهنگى ههریمی بهرامبەر بهغدا دلیر کردووہ بؤ ئەنجامدانى ریکهوتن لهسهر نهوت و بودجه، بهلام ئەمانه پیشهاتنیکى کاتین، سستى ههنگاوهکانى چاکسازى و دهستنهبردن بؤ برینه راستهقینهکان ترسى دووباره گهورهبوونهوهى قهیرانى دارایی ههریمی کوردستان زیاتر دهکات.

دانا عومەر |

بەرزبۆونەوێ بەهەڵی نەوت و دابەزینی نرخێ دیناری عێراقی بەرامبەر دۆلاری ئەمریکی ئەرکی سەرشارنی حکومەتی هەرێمی کوردستانی کەمێک سوک کردووێ بۆ دابینکردنی مووچەیی فەرمانبەرانێ هەرێمی کوردستان بە لێپێنەوێ، هەرۆهە کەمێک دەنگی هەرێمی بەرامبەر بەغدا دلێر کردووێ بۆ ئەنجامدانی رێککەوتن لەسەر نەوت و بودجە، بەلام ئەمانە پێشھاتیکی کاتین، سستی هەنگاوەکانی چاکسازی و دەستنەبەردن بۆ برینە راستەقینەکان ترسی دووبارە گەورەبوونەوێ قەیرانی دارایی هەرێمی کوردستان زیاتر دەکات.

قەیرانی دارایی هیواش گەشەیی کرد

لە کۆتایی سالی ۲۰۱۴ کاتیکی حکومەتی عێراق نارەنی بودجەیی هەرێمی کوردستانی راگرت، هەرێمی کوردستان یەکسەر کاریگەراییەکانی بڕینی بودجەیی لەسەر دەرنەکەوت، تا کۆتایی سالی ۲۰۱۵ حکومەتی هەرێم توانی ۹ مووچە بداتە فەرمانبەران، سالی ۲۰۱۶ بەھۆی دەرکەوتنی کاریگەرایی قەیرانی بڕینی بودجەیی سیستمی پاشەکەوت پەپەرەوکر، هەرچەند سیستمی پاشەکەوت نەیتوانی چارەسەری کەمی داھات بکات، بەلام بۆ ماوەیەکی ئیدارەیی قەیرانەکی پێکرا، لە کابینەیی نۆیەمییدا سیستمی لێپێن پەپەرەوکر، کە پێدەچیت بێ ئەنجامتریی لە سیستمی پاشەکەوت و گیرفانی مووچەخۆرانی پێ گەرم نەکریتەوێ ئەگەر حکومەت دەست بۆ چارەسەرکردنی برینە راستەقینەکە نەبات.

کێشە راستەقینەکە لەکوێدایە

حکومەتی هەرێمی کوردستان لە سن بواردا کێشەیی راستەقینەیی هەبە، یەکەم زۆری فەرمانبەرانە بە تاییبەت فەرمانبەرانێ وەھمی و ئەو کەسانەیی دوو مووچە و زیاتر وەردەگرن، دووھەم نەگەرانیەوێ داھاتی حکومەتە بۆ خەزینەیی حکومەت و نەبوونی ئیدارە و بەرێوەبەردنێکی یەکگرتووێ لە دەھۆکەوێ بۆ هەلەبجە، سێیەم بوونی بازرگانی سیاسی و بازرگانی سێبەرە.

کێشەیی فەرمانبەران و چارەسەرکردنی

بە پێی ئەو ئامارانەیی ئەنجومەنی بایۆمەتری حکومەتی هەرێمی کوردستان لە مانگی یەکی سالی رابردوو بڵاویکردووێتەوێ، ۱ ملیۆن و ۲۱۹ ھەزار و ۹۲۲، فەرمانبەر لە دەزگاکانی هەرێمی کوردستان مووچە وەردەگرن، ئەم ئامارە بێجگە لە ھێزەکانی ئەنجومەنی ئاسایش و دەزگای ئاسایش و سوودمەندانی دەرمالەیی زانکو و پەیمانگاگان، ھەر بەپێی ھەمان دەزگا ۱۰۴ ھەزار کەس لە کوردستان زیاتر لە مووچەبەک وەردەگرن، تاوھکو ئیستا تواندراوێ نزیکەیی ۴۱ ھەزار مووچەیی دووبارە بپێت، بەپێی گوتەیی لێژنەیی بایۆمەتری ئەوانی دیکە بە یاسا رێکخراوێ دوو مووچە و زیاتر وەربگرن، بۆنمۆنە کەسێک لەبەر ئەوێ پێشمەرگەیی لایەنێک بوو، لە دواي سالی ۲۰۰۳وێ خانەنشین کراوێ بە پلەیی لیوا یان پلەیی سەربازی دیکە، مووچەیی خانەنشینیەکی لە نیوان ۵۰۰ ھەزار بۆ ۳ ملیۆن دیناردایە، ھەمان کەس لەسەر لیستی حزبەکی کراوێتە وەزیر لە یەکیک لە کابینەکانی حکومەتی هەرێمدا، دواي چوارسال بە مووچەیی ۶ ملیۆن خانەنشین بووێتەوێ، پاش ماوەیەکی کانیید کراوێ بۆ ئەندامی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، دواي چوارسال بە ۶ ملیۆنی دیکە خانەنشین دەبیت، یاسا رێگای پێداوێ ھەموو مووچەکانی وەربگریت.

واتا کێشەیی یەکەم لە یاساکاندا یە دواتر بوونی گەندەلی، حکومەت و سیستمی بایۆ مەتری توانای نزیکەیی ۴۰٪ی بڕینی دوو مووچەکانی ھەبوو، ئەوانەیی دیکە یاسا رێگەیی پێداوێ و پێویستە یاساکانیان بۆ ھەموار بکریتەوێ، بەلام ئەگەر هەرێمی کوردستان ھەموو دوو مووچەکان و بندیارەکانیش بپێت ھەر باری شانی سووک نابیت، لەبەر ئەوێ ژمارەیی فەرمانبەرانێ هەرێمی کوردستان زۆر لە ئاستی ئاسایی خۆی زیاتر، وەزارەتی پیلاندانانی عێراق ژمارەیی دانیشتووانی هەرێمی کوردستانی بە ۵ ملیۆن و ۵۰۰ ھەزار کەس خەمڵاندوو، بە پێش ھەر پێنج کەسێک لە هەرێمی کوردستان فەرمانبەرێکی بۆ دامەزراو، کەوا یە کێشەیی سەرەکی زۆری فەرمانبەرانە.

چارەسەری زۆری فەرمانبەران

حکومەت ناتوانیت فەرمانبەرانێ دەریکات، لەلایەکی دیکەوێ ھەزاران دەرچووێ زانکو و پەیمانگاگان ھەبە چاوپووانی ھەلی کار دەکەن لە حکومەت، کەوا یە پێویستە رێگەچارەییەکی دیکە ھەبیت، ئەوێ کە باشترین رێگە چارەبە دامەزراندنی کارگەیی بەرھەمھێنان و پێشەسازی و جلوبەرگ و چەندەھا جۆری کارگەیی دیکەبە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوێ و گواستەوێ رازەیی فەرمانبەرانێ بێ کارە بۆ ئەو کارگانە، بەوھش فەرمانبەرێکی بێ بەرھەم دەگۆریت بە فەرمانبەرێکی بەرھەمدار، بۆنمۆنە لە هەرێمی کوردستان

سەدان ھەزار ھەرمانبەر ھەيە پۈيۈستيان بە جلوبەرگى يەك پۇشپىيە، ۋەك كارمەندانى ۋەزارەتى ناوخۇ و پۈشمەرگە و تەندروستى، ھەموو جلوبەرگى ئەم ھەرمانبەر ھەيە پۈيۈستيان بە جلوبەرگى يەك پۇشپىيە، ئەنھا بە دامەزراندنى چەند كارگەيەكى دروومانى سەدان ھەرمانبەر دەخرىنە سەر كار و سەدان ھەزار دۆلار خەرجى بۇ حكومەت دەگەرپتەۋە، ئەمە نمونەيەكە و چەندىن نمونەي دېكەش ھەيە كە دەتوانىت ھەرمانبەرانى حكومەتى پۈ بىكرىنە ھەرمانبەرى بەبەرھەم و خەرجى سەرشانى حكومەت كەمبەكەنەۋە.

نەگەر ھەرمانبەرانى داھات و بوونى بازىرگانى سىياسى

بەھۇي زۆرى بازىرگانى سىياسى و بازىرگانى سىبەرى سىياسىيەكان، حكومەتى ھەرىمى كوردستان ناتوانىت ھەموو داھاتەكانى بگەرپىننەۋە خەزىنەي حكومەت و رىنگرى لە بەھەدەردانى داھات و قاچاچىتى بىكات، ئەۋەش واپىكردوۋە حكومەتتىكى ھەزار و حزب و سىياسى دەۋلەمەند دروستىبىت، بۇيە چارەسەركردنى ئەم دۇخە پۈيۈستى بە ئىرادەيەكى راستەقىنەۋە دەستبەردنە بۇ رەگى كىشەكان و لەبنەۋە ھەلگەندىنەتى، كە رەنگە ئەم بابەتە رىشەي بگاتەۋە سەر بەرپىرسانى زۇر بالاي حىزبى و حكومى، ئەگەر حكومەت بوپىرى چارەسەركردنى راستەقىنەي ئەم كىشەيەي ئىدا نەبىت ئەۋا ھەموو پارەي عىراقىش بىتە ھەرىمى كوردستان دەروانە گىرفانى بازىرگانە سىياسىيەكان و دۇخى ھاۋلاتى لە ئىستا باشتر نابىت.

ئەنجام

بە كورتى دەتوانىن بلىنن، چارەسەرىي و چاكسازىيەكانى حكومەتى ھەرىمى كوردستان تاۋەكو ئىستا مەلەكردنە لە تەنكىدا و دەستى بۇ بىرنە راستەقىنەكە نەبەردوۋە، ھەرچەند دەستبەردن بۇ كىشە راستەقىنەكان بە تەنھا بە ئىرادەي حكومەت ناكىرپت و يەكەم پۈيۈستى بە رىككەۋتن و ھاۋرابوونى نىۋان دوو لايەنى دەسەلتادارى ھەرىمى كوردستان ھەيە كە يەكىتى و پارتىن، دوۋەم پۈيۈستى بە پىشتىۋانىيەكى نىۋوۋىي ھەرىكە لەو دوو حزبە ھەيە بۇ نوۋنەرەكانىان لەناو حكومەتدا كە سەرۋكى حكومەت و جىگرەكەيەتى، ھەرچەند ھەنگاۋنان بۇ لەرىشەۋە چارەسەركردنى كىشەكان ھەنگاۋ بە ھەنگاۋ دەبىت و پۈيۈستە بۇ ئەۋەي بگەپتە رىشەي كىشەكان سەرەتا پەلەكان بىرپىت، بەلام رەشپىننىيەكە لەۋەدايە چاكسازىيەكانى حكومەت تاۋەكو ئىستا بۇ بىرنى پەلەكانىش نىيە، بۇيە پۈيۈستى راستەقىنە بىننى بىرنە سەرەكىيەكە و گۆرپىنى ئاراستەي چاكسازىيەكانە.